

Dora Minodora și Luna Betiluna, păpușile semifeministe

de Iulia Cosma

Dacă nu aș fi fost întrebată care este cartea copilăriei mele, nu aș fi știut că ea există. Nu cărți pentru copii, desigur, din care am avut și mi s-a citit cu mare pasiune și, din câte îmi aduc aminte, cu mare devotament din fragedă pruncie, ci "cartea" copilăriei, *the book*. Pentru că mi-e relativ străină categoria „preferat”. O pot ilustra doar la nivel de țară și de sport: de Italia și de rugby m-am îndrăgostit la prima vedere. Cu textele, în schimb, am o altă relație: sete nepotolită. Pentru că trebuia totuși să dau un răspuns, am ales să merg după instinct, așa cum suntem îndemnați când ne jucăm cu testele de personalitate: primul venit, primul servit sau prima. *Dora Minodora și Luna Betiluna*. Nici titlul, aveam să aflu mai târziu, nu era tocmai exact: Anamaria Smigelschi a publicat în 1983 la Editura Ion Creangă *Luna Betiluna și Dora Minodora*. Să-mi fi plăcut mai mult de păpușa dolofană?! Imposibil de răspuns la o asemenea întrebare, așa că n-am stăruit prea mult asupra ei.

Habemus titulum, dar și o altă chestiune majoră de rezolvat: calibrarea discursului. Cum să le vorbești unor copii, pe care îi despart aproape 30 de ani de copilăria subsemnatei, despre aventurile unor păpuși de plastic albastru care nu sunt extraterestre, desigur, și nici zâne sau alte creaturi mitologice?! Dar unui cititor potențial, nu tocmai ușor de identificat? În ceea ce-i privește pe cei dintâi, am urmat îndemnul oragnizatorilor evenimentului (*Cărțile copilăriei*, la Biblioteca Centrală Universitară „Eugen Todoran” din Timișoara) și am încercat să inițiez un dialog între generații: cui nu-i plac plantele, păsările, insectele sau peștii?! Atâta tot că astăzi le putem vedea pe toate în 3 sau 4D, pe când generația mea trebuia să se mulțumească cu paginile tipărite și multă, multă imaginație.

Înainte de 1989 nici nu visam la programe pentru copii, iar despre insecte și pești am aflat din aventurile celor două păpuși de celuloid pentru că am crescut la oraș și bunicii mei nu mai aveau casă la țară. Spre deosebire de picii din sală, pe-atunci nu știam de pasărea phoenix, de dinozauri sau de ambrozie. De un lucru însă sunt sigură, că nu încadram șopârla printre insecte.

Răsfoind paginile scrise de Smigelschi am recunoscut structuri pe care le foloseam în copilărie, surprinsă, dar nu foarte tare, să le regăsesc originea livrescă: „Ce mă fac, ce mă fac, cocoțată în liliac?!”; „Lăcusta Famagusta” (un adevărat deliciu fonetic!); „burta gogonată”. Nu știu dacă am redevenit copil preț de câteva momente, dar nici nu prea importă asta. Cert este că nu am putut să supun textul unei alte lecturi decât cea de tip profesionist. Nu degeaba se întreba nostalgic sau poate înciudat poetul unde era copilăria cu pădurea ei cu tot... Tot răul spre bine sau *one child's garbage, another man's treasure*: pe cititorul potențial mi-l imaginez mai degrabă interesat de asta, decât de idiosincraziile mele copilărești. Cum de ceva vreme mă ocup de critica traducerii literaturii pentru copii, eram oarecum în temă. Prima observație de bun simț, evidentă, însă relativ ignorată: literatura pentru copii este scrisă de fapt de adulți. Ei sunt cei care, în fond, stabilesc ce anume li s-ar potrivi celor mici în funcție de unele criterii deloc obiective dependente de imaginea, uneori eronată, pe care aceștia o au despre publicul vizat. A doua observație are în vedere rolul moralizator al peripețiilor în chestiune, însă aici trebuie să ținem cont și de nuanțe. Desigur, sunt cărți pentru copii care înfățișează problematica moralității dintr-o perspectivă tranșantă de tip dihotomic sau care îndulcesc până la extrem o realitate pe alocuri amară, pe alocuri sărată sau

iute, cel mai adesea insipidă, cu care micii noștri protagoniști vor trebui să se confrunte mult mai repede decât preconizează binevoitorii autori. Nuanțată este și poziția Anamariei Smigelschi: și-a rupt „răutatea” din grădină, anume pe Regina-rea-Ciulina care plănuise să o folosească pe Dora Minodora drept perniță de ace, însă păsările venite în ajutorul surorilor sechestrare și puse la lucru de insectele leneșe și, bineînțeles, dăunătoare (Bizu Muscoi, Țințu Țințar, Caradașca Rădașca, Prișnița Coropișnița, Lăcusta Famagusta) nu le-au stârpit „cu toate”, mai ales că „de atunci sînt mult, mult mai disciplinate.” Cu alte cuvinte răul nu trebuie eradicat pentru că, sau, dacă poate fi educat. Surprinzător pentru mine a fost însă să descopăr un feminism într-o stare incipientă așa, ca pâinea semi din vremurile de tristă amintire. Protagonistele sunt două păpuși surori: „Ele sînt chiar la fel, numai că Luna-Betiluna are părul roșu, în schimb Dora-Minodora e mai grăsuță.” Nu contează cum arăți, culoarea părului sau greutatea sunt irelevante și situate de autoare pe același palier: sunt mult mai multe lucrurile pe care le ai în comun cu celelalte fetițe, decât cele care te diferențiază. Nu consider discriminatoriu nici faptul că Dora Minodora, mai durdulie, devine victima persecuțiilor reginei ciulin: cine și-ar putea imagina o perniță de ace aplatizată?! Deși au rochițe de voal, păpușile nu stau închise în casă, precum niște prințese gingașe și firave, ba dimpotrivă trăiesc în grădină, merg la pescuit și se aventurează singure în pădure, căzând pradă ușoară insectelor dăunătoare. La întoarcerea acasă nu au parte de vreo muștrare zdravănă: e ok să explorezi, chiar dacă ești o fetiță și chiar dacă te expui unor pericole. Surorilor albastre le plac bijuteriile, anume broșa „în formă de semilună și mare cât o farfurioară de păpuși” – de aici să mi se tragă oare pasiunea pentru bijuterii supradimensionate?! – însă au o atitudine diferită față de aceasta: Luna Betiluna n-ar vrea să o ia la pescuit, însă cu Dora Minodora „nu te prea poți înțelege” și, după cum era de așteptat, obiectul mult dorit se pierde, fiind înhățat de un păstrăv la pândă. De abia acum începe partea interesantă: fetițele nu se smiorcăie și nu cer ajutorul

nimănui, ci se lansează în urmărirea prețioasei semilune: „Dora Minodora huștiuc! în apă să prindă hoțul, iar Luna Betiluna, grijulie, după ea.” Surorile își poartă singure de grijă și nu acceptă cu resemnare mioritică să fie victimele unui furt. Pornesc așadar cu elan, Dora Minodora, și chibzuință, Luna Betiluna, în explorarea lumii subacvatice, trecând prin Deltă și poposind la mare. Astfel ajungem la punctul culminant al aventurilor hidrice: regele peștilor, Pește-Mămăliga-Prăpădește a pus mâna pe broșă și o folosește drept coroană. Reacția fetelor nu este una cu care ne-au obișnuit animațiile Disney. Dora Minodora cea încăpățânată exclamă: „–Te rog s-o păstrezi, pentru noi e prea mare!” Regele peștilor își respectă blazonul: „le-a dăruit, spre mulțumire, un vas cu pești ornamentali și le-a trimis de unde vin, călare pe delfin.”

Morala 1: și băieților le plac podoabele. Morala 2: dacă podoaba ta stă mai bine altcuiva, atunci dăruiește-i-o. Te scapi de o pacoste și e posibil să te trezești și cu vreun cadou în schimb. În fond, e o genială lovitură de marketing!

Carte poștală din colecția Mochács Thomas Remus